

UIT EIGEN KRING

Visser Neerlandia prijs. Op zaterdag 2 febr. is door de voorzitter van het Algemeen Nederlands Verbond aan de heer F. C. J. Fischer (Rotterdam) uitgereikt de Visser Neerlandia prijs als erkenning van zijn grote verdienste door de uitgave van de omvangrijke publicatie „Trichopterorum Catalogus”, waarvan thans de derde aflevering is verschenen. Wij wensen onze medewerker van harte geluk met deze eervolle onderscheiding.

Gouden priesterjubileum. De naaste buurman van het museum, de Z.E. Heer L. Linssen, em. directeur van de R.K.H.B.S. en gymnasium te Maastricht, herdacht op 8 maart de dag, waarop hij 50 jaar geleden priester werd gewijd. Hij heeft altijd veel belangstelling getoond voor ons werk en wij zijn hem daarvoor dankbaar. Wij wensen onze vriend en buurman van harte geluk met zijn gouden jubileum.

VERSLAG VAN DE MAANDVERGADERINGEN

te Heerlen, op 13 Februari 1963.

Br. Agatho begon zijn lezing over de Roodborsttapuit met een korte uiteenzetting waarom hij deze vogel tot studie-object gekozen had. Hij had ergens gelezen, dat bij de Grauwe klauwier het mannetje steelsgewijze naar zijn nest vliegt in tegenstelling tot het wijfje, dat dit rechtstreeks doet. Gedacht wordt, dat er verband bestaat tussen haar gedrag en haar stemmiger verenkleed, waardoor ze minder in het oog loopt, dan haar veel bonter gekleurde echtvriend. De kans, dat zij de ligging van het nest verraden zal is kleiner dan bij het mannetje, indien deze niet bepaalde voorzorgen in acht neemt.

Dit wilde Br. Agatho nu eens toetsen bij de Roodborsttapuit, waarvan het mannetje ook veel bonter is dan het wijfje, en deze nieuwsgierigheid was de oorzaak, dat hij zich na een studie van meer dan 10 jaar, een gedegen kennis verwierf over deze vogel.

Het terrein dat de roodborsttapuit uitkiest moet een ruig terrein zijn, met hier en daar wat struikjes en palen, welke hij gebruikt als uitkijkpost. Vanaf zo'n uitkijkpost wordt gestart voor

Fig. 1. Mannetje van de roodborsttapuit met voer.

Fote W. Stehle.

een vlucht om voedsel te zoeken; ook wordt deze gebruikt om naar het nest te vliegen. De vlucht gaat vlak langs de grond en wel zo, dat de vogel door ruijge in het terrein gemakkelijk aan het oog van de waarnemer onttrokken wordt. Is er een sloot of greppel aanwezig, dan wordt over de lengte van deze gevlogen tot aan het nest, dat zich op een behoorlijke afstand van de uitkijkpost bevinden kan. De vogels overwinteren in Spanje of N.-Afrika en keren vroeg in het voorjaar terug, afhankelijk van het weer. Is dit omstreeks half Maart enige tijd gunstig, dan zijn alle vogels binnen een week op het broedterrein present, bij slecht weer kan er wel 2—4 weken verschil liggen tussen de eerst- en de laatst aangekomen dieren. Ongeveer 40% van de oude vogels keert terug naar het oude terrein, de rest is vermoedelijk omgekomen. Jonge vogels nemen de vrij gekomen plaatsen in, het overschot aan jonge dieren verspreidt zich vermoedelijk over enkele tientallen km. Opvallend is, dat de man-

netjes praktisch niet zingen en ook niet een territorium afbakenen of dit verdedigen, zolang niet een wijfje gearriveerd is. Dit gedrag verandert direkt zodra dit wel het geval is. Wordt een wijfje gevangen en voor korte tijd aan het gezicht onttrokken, dan staakt het mannetje ogenblikkelijk zijn gezang. Bovenstaand gedrag komt ook voor bij de Gele kwikstaart. Het hof maken bestaat hierin, dat de vogel met veel vertoon zijn witte borsveren laat zien. Bij de baltsvlucht vliegt het mannetje al zingende in golvende lijnen over het wijfje heen en wel loodrecht op zijn lichaamsas. Het wijfje kiest de nestelplaats, liefst langs een dijkje, onder overhangende grassen. Het mannetje, hoewel het zelf niet helpt met het nestelen, schijnt het wijfje wel hiertoe te prikkelen, doordat het nestmateriaal in de snavel neemt. Wel wordt door hem het nest bewaakt, hij verdrijft andere mannelijke soortgenoten evenals de koekoek. Deze laatste wordt ook door het wijfje aangevallen, zoals Br. Agatho liet zien, door een opgezette koekoek bij het nest te plaatsen. Het zou weleens de moeite lonen het gedrag na te gaan door een opgezette vogel, welke ze geregeld zien, doch niet op koekoek of tapuit lijkt, bij het nest te zetten. Eigenaardig is wel, dat ze veel heftiger tegen een koekoek reageren in de tijd, dat er al vrij grote jongen in het nest aanwezig zijn, dan op het tijdstip, dat er pas enkele eitjes gelegd zijn en waarin de koekoek veel „gevaarlijker” is. Het territorium is ongeveer 1 ha. groot en het nest ligt bij voorkeur in het centrum. Indien de waarnemer zich in de buurt van het nest bevindt, dan vliegt het bont getekende mannetje eerder en meer rechtstreeks naar het nest, dan het wijfje. Dit is dus tegengesteld aan het gedrag van de Grauwe klauwier. Is daarentegen de waarnemer vlak bij het nest en houdt deze zich daar enige tijd op, dan overwint het instinct om de jongen te voederen bij het wijfje haar schroom en blijft het mannetje op een afstand.

Het nest bevat in de regel 5—6 eieren, soms echter maar 4. In het laatste geval is het reeds ver in de tijd, mogelijk zelfs wel een derde broed. Uit de vele gegevens waaruit Br. Agatho kan putten was hij tot de conclusie gekomen, dat de nesten te Helmond iets meer eieren bevatten, dan die te Maastricht. Hij dacht dit misschien te verklaren door aan te nemen, dat er verschillende stammen zijn, zoals ook bij de

scholekster voorkomt. Deze legt in de regel 3 eieren, maar de vogels, welke voorkomen in de Zaanstreek en op Texel 4 eieren.

In de regel wordt pas met broeden begonnen na het leggen van het laatste ei en dit wordt geheel aan het wijfje over gelaten. Sommige mannetjes bezoeken gedurende deze periode geregeld het nest, andere schijnbaar nooit. Wel lijkt het erop, dat ze ongeveer „weten” wanneer de eieren moeten uitkomen, doordat ze tegen die tijd zich bij het nest vertonen; dit is na 13 dagen. Direkt erop beginnen ze mee te voeren. Ook werd eens waargenomen, dat het wijfje alleen de jongen verzorgde. Dit was het geval toen er op een bepaald terrein 6 nesten aanwezig waren en er slechts 4 mannetjes opgemerkt konden worden. Een andere keer bracht een mannetje, nadat het wijfje omgekomen was, alleen de jongen groot. Iets meer dan 50% van het broedsel vliegt uit, de rest komt om. Deze lezing werd na afloop verduidelijkt door het vertonen van een hele serie dia's.

Na afloop ervan liet de heer van den Hombergh nog zeer veel dia's zien, waaronder vele van vogels uit Midden-Limburg.

Br. Arnoud bracht vervolgens verslag uit van enige aardige waarnemingen door hem gedaan en wel op 23-1 te Epen. Vlak bij het bruggetje naar de Heimansgroeve vond hij een dode in het ijs vastgevroren zwaan. De lengte bedroeg 60 cm., het gewicht was 4,3 kg., het dier bezat

Fig. 2. Wijfje van de roodborsttapuit.
Foto A. Plucinski.

nog bruine veren en bleek een het derde jaar ingaande Knobbelzwaan, *Cygnus olor*, te zijn. Deze determinatie werd door de heer H e n s bevestigd. Onze tamme zwaan is in niets van de knobbelzwaan te onderscheiden, behalve in het gedrag. Daar Br. Arnoud in de buurt van de vindplaats nog vijf knobbelzwanen zag vliegen, mag wel aangenomen worden, dat het dode dier werkelijk een wilde vogel was, die tot dezelfde vlucht had behoord. Op dezelfde dag zag hij een Blauwe kiekendief, een mannelijk exemplaar, die twee kraaien een buit afnam. Boven Gulpen werd door hem een reiger waargenomen. Op 27-1, alweer te Epen, behalve tweemaal een Buizerd ook acht ganzen en wel *Anser anser*, Grauwe gans. Op dezelfde dag nog een Goudhaantje, *Regulus regulus* in de sparren, en weer een buizerd, die enkele kraaien een prooi afgenomen had. Teruggekeerd in Epen bleek hem, dat de slager daar slachtafval voerde aan een buizerd. Op 30-1 merkte hij in een moerasje ten zuiden van de Hopel weer een buizerd op, die enkele malen tevergeefs stootte op een waterhoentje, daar dit dier een heg als schuilplaats opzocht en daar niet onder vandaan kwam. Tenslotte zag hij te Strijthagen een buizerd opvliegen, welke zijn prooi, een houtduif, probeerde mee te nemen.

De heer Coonen had boven de Caumerbeek, bij de oliemolen te Heerlen, een watervogel gezien. Dit moet of de Watersnip, *Capella gallinago*, of het Bokje, *Lymnocryptes minimus* geweest zijn. Het verschil tussen beide soorten is niet erg groot.

De heer Bult deed de volgende mededeling. Door de strenge en langdurige vorst trokken de vogels deze winter verder naar het zuiden dan in andere jaren. Rietganzen, die voornamelijk in de „Ospeler Peel” overwinteren, worden nu op tal van plaatsen in Zuid-Limburg gezien, o.a. waren er op 27-1 bij Elkenrade een 200 stuks, bij Rimborg een 30 exemplaren. Ten noorden van het steenstort van Sm Hendrik werden 23 rietganzen waargenomen, van deze groep werd een in zeer slechte conditie verkerende vogel gevonden in de aanplant op de helling van deze steenberg. Van deze gans viel de hoge dikke snavel op, met veel zwart, slechts onderbroken door een oranje-gele ring. Dit wekt de verwachting op dat wij hier met een toendra-rietgans te doen hebben gehad.

Fig. 3. Aanval van een mannetje op een opgezette koekeek.

Kleine groepjes, bestaande uit 2—4 exemplaren, wilde zwanen werden gezien te Schinnen, Ubachsberg en Stevensweert. Boven de Brunsomer heide vloog op 2-2 een mannetje van de blauwe kiekendief en de dag daarop werd een paartje van deze vogels te Stevensweert waargenomen.

Bij de steenstort van Sm Hendrik is een slaappleats voor roeken en kauwen en hier zag het zontje van de heer Bult op 19-2 zeven bonte kraaien.

Mej. Blankevoort deelde mede, dat zij op 23-1 te Heerlerheide een valk gezien had, die zwarte handpennen had en verder aan de onderzijde geheel wit was. Ook viel de vrij lange staart op. Dit kan moeilijk iets anders geweest zijn dan de Groenlandse vorm van de giervalk. Slechts eenmaal werd een dergelijke valk in ons land gevonden en wel in het jaar 1909 te Rijsbergen.

De heer Huisman vertelde, dat hij een praktisch witte buizerd gezien had omstreeks diezelfde tijd. Dit dier had een grijze vlek in de nek. Hij achtte het niet voor onmogelijk, dat de vogel die mej. Blankevoort waargenomen had met deze identiek zou zijn.

Dr Dijkstra had op 12-2 boven Heerlen drie kokmeeuwen zien vliegen. Tenslotte was het

zeer opmerkelijk, dat op 8-2, een dag, dat het kwik even boven het vriespunt kwam, merels, lijsters en heggemusjes begonnen te zingen.

RECTIFICATIE

Broeder Arnold heeft laten weten, dat op bladz. 4 van de lopende jaargang van het Maandblad foutief staat weergegeven, wat hij tegelijk met het vertonen van visresten uit een ijsvogelnest betreffende de rivierdonderpad, *Cottus gobio*, had medegedeeld. Doornige uitsteeksels komen bij *Cottus gobio* enkel voor aan de kieuwdeksels, en wel een groter, dat naar boven gebogen staat en nog een kleiner, dat naar beneden gekromd is. De huid bevat geen schubben, behalve op de zijlijn. De determinatie geschiedde dus naar de stekels op de kieuwdeksels.

In een aquarium had hij eens een rivierdonderpad van 8 cm. Het dier hing bewegingloos, als dood, op een stengeltje van een waterplant, met de kop schuin omlaag, toen een elrits binnen zijn bereik kwam. Plotseling greep de rover toe, en de elrits zat dwars in zijn bek. Spr. wilde dit visje redden, doch de prooi werd bliksemsnel een kwartslag gedraaid, en verdween toen meteen in haar geheel in de bek.

Een andere keer had deze rivierdonderpad een larve in zijn bek van een libel van 2—2½ cm, en ook deze prooi kwam niet meer los, doch werd geleidelijk verzwolgen, met de kop naar voren in de muil van de rover. Het keelgat van een gedroogd exemplaar mat bijna 4 mm; levend en elastisch kan zo'n keelgat een grote prooi dus wel verwerken.

Het gedroogde diertje heeft Spr. gehalveerd om het inwendige van de bek te kunnen bekijken;

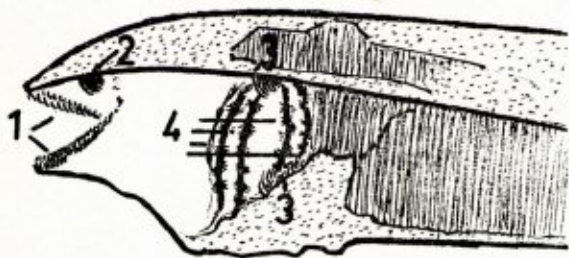

Fig. 1. Overlangse doorsnede van de bek met bewapening van *Cottus gobio* naar gedroogd exemplaar. Zie verklaring in de tekst. Br. Arnoud.

ken; zie figuur 1) Boven- en onderkaak blijken bezet met een zeer groot aantal tanden, glanzend en wit, en betrekkelijk lang. Zij staan dicht opeen en zijn naar achteren gebogen. Zij vormen links en rechts een spits beginnende maar steeds breder wordende band. 2) Hierop volgt een op het ploegschaarbeen ingeplante groep tanden. 3) Een zelfde tandenhoopje vindt men boven en onder, vóór de keelopening. Hiermede is de bewapening van de bek niet compleet. 4) Ontsnapping van de prooi rechts en links tussen de kieuwspleten door is onmogelijk, daar de kieuwbogen op regelmatige afstanden verhogen dragen, waarop telkens weer enige tandjes. Boven zo'n moordkuil mag wel geschreven staan: Gij die hier binnentreedt, laat alle hoop maar varen!

VERSLAG VAN DE BIJZONDERE VERGADERING TE HOENSBROEK OP WOENSDAG 6 MAART 1963.

De voorzitter, Dr. Kruytzer, wijst bij de opening op het bijzondere van deze bijeenkomst: het genootschap is de gast van het tentoonstellingscomité „Wie waren wij?“, in de meest moderne openbare leeszaal van Nederland, terwijl Drs. Romein ons een voorproefje gaat geven van de lezing, die hij in de cyclus van het comité zal houden over: „Van mineraal tot mens“.

Drs. Romein laat ons in de eerste helft van zijn betoog zien, hoe men er toe gekomen is, in de levende wereld een samenhangend geheel te zien, dat zich via ketens van zich steeds wijzigende levensvormen ontwikkeld heeft uit een ons nog onbekende oervorm van het leven. Spr. doet dit aan de hand van dia's van fossiel materiaal, en betreft ook biochemische argumenten in zijn betoog.

Hij wijst ook op het feit, dat de wetenschap niet stil is blijven staan bij het onderzoek naar de ontwikkeling van de tegenwoordige fauna uit een oervorm van het leven, maar ook schakels ziet met de levenloze natuur, met het mineralenrijk dus, dat zelf weer zou zijn voortgekomen uit de concentratie van energie.

In het tweede deel van zijn lezing gaat Drs. Romein dan in op de mogelijke verklaringen van de ontwikkeling van het leven. Wij stoten daarbij op twee denkrichtingen: De ene, het